

Anii 50. Cazul Zaharia Husarescu, fost inspector general al Siguranței din Basarabia

Prof. NICOLAE BALINT
Gimnaziul „Sfântu Gheorghe”
Sângeorgiu de Mureș

Abstract

The Fifties. The Case of Zaharia Husarescu, Former Inspector General in the Bessarabian Secret Service

Born in 1876 in Bessarabia and graduate of Law School, Zaharia Husarescu was included in the Romanian Police prior to the First World War. Later, during the war, he came into contact with the work of military information and counter-information, becoming a famous and acknowledged expert. His work in this field was appraised with several orders, medals and decorations of the Romanian, French or Czechoslovakian states, such as „Courage and Belief”, „Legion of Honor” or „The White Lion”.

As chief of the Police and Safety Inspectorate in Bessarabia, he managed to set up several information networks in the USSR, but also to destructure networks set up by the Soviets on Romanian territory, until 1930, when he had to retire.

In 1930, he was investigated by a Ministerial Commission, there being 19 charges issued against him, none of which was however entirely proved. These charges issued in 1930 were to be resumed in the 50s and used, partly, in his being investigated by the communist Security, in Târgu-Mureș. Zaharia Husarescu spent the last years of his life in prison in Făgăraș.

Keywords: *Zaharia Husarescu, Bessarabia, Secret Service, USSR, investigation.*

A făcut parte dintr-o generație românească de intelligence, alături de un Mihail Moruzov, Eugen Cristescu, Constantin Maimuca sau Nicky Ștefănescu.¹ Cu unii dintre ei a colaborat, alții i-au fost subordonați sau au ajuns să-l judece disciplinar, iar alții „l-au lucrat” informativ.

A fost decorat cu cele mai înalte ordine și medalii ale statului român, dar și ale unor state străine: „Bărbăție și credință” în grad de comandor (de către

¹ Pentru a avea o imagine edificatoare asupra evoluției serviciilor speciale românești, inclusiv a personajelor enumerate de mine, a se vedea lucrarea lui Alin Spănu, *Istoria serviciilor de informații și contrainformații românești, în perioada 1919-1945*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2010.

statul român), „Legiunea de Onoare” a statului francez sau „Leul Alb” de către cehoslovaci...

Zaharia Husarescu,² un om de excepție al serviciilor speciale române - *eroul principal al acestei comunicări* - era în 1930 anchetat de o Comisie specială a Ministerului de Interne, ca mai apoi să fie deferit unei Comisii disciplinare.

Zaharia Husarescu

Împotriva sa au fost formulate atunci 19 capete de acuzare. Urmare a hotărârii pronunțate de Comisia disciplinară, Husarescu a fost suspendat temporar, apoi, după un proces anevoios pe care l-a intentat ministerului în care lucrase, simțindu-se dezonorat și dezamăgit, deși a avut în final câștig de cauză, a preferat să treacă în rezervă pentru a se pensiona.

La mai bine de 20 de ani de la acel moment, respectiv în anii '50, aflat deja la o venerabilă vârstă, Zaharia Husarescu a fost arestat, anchetat și condamnat.

De data aceasta, ancheta sa o făceau comuniștii, la Târgu-Mureș, bazându-se în parte și pe documentele anchetei din 1930 și care - *peste 1000 de file* - se găsesc azi la Serviciul Județean Mureș al Arhivelor Naționale³.

Acuzațiile din dosar și... „informațiile obținute pe surse”

1865-1936
Constantin Stere

În 1930, după o anchetă derulată destul de rapid, împotriva lui Zaharia Husarescu au fost formulate, așa cum spuneam anterior, 19 capete de acuzare de către Gheorghe Olărașu, inspector general în Ministerul de Interne. Rivalitate, ură personală sau poate Olărașu a fost „mâna” cuiva din afara sistemului? Poate și una și alta. Greu de spus deocamdată cu certitudine. Se cuvine însă menționat faptul că acest inspector, Gheorghe Olărașu, l-a instrumentat pe Husarescu cu o înverșunare greu de înțeles. Este aproape de necontestat faptul că în cazul lui Husarescu, a existat și o imixtiune politică. Cea a

² Despre arestarea lui Zaharia Husarescu din anii '50 și anchetarea sa la Târgu-Mureș, precum și a unui grup de foști colaboratori de ai săi, a se vedea Nicolae Balint, *Zece ani de teroare. Procuratura Militară Principală Mureș (1954-1964)*, vol. I, Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, p. 41-44.

³ SJMAN, *Fond Direcția Regională a M.A.I. Mureș Autonomă Maghiară*, dosarele 154, 161, 162, 163 / 1956.

lui Constantin Stere,⁴ cunoscut om politic al timpului, care apare de altfel frecvent menționat în dosarul anchetei disciplinare din anul 1930. Chiar și Husarescu îl menționează de câteva ori, ca fiind una din cauzele anchetei sale. De ce ajunsese oare, un om ca Husarescu să-l deranjeze atât de mult pe Stere? Timp de câteva luni, inspectorul general din Ministerul de Interne, Gheorghe Olărașu, a fost o prezență discretă la Chișinău, dar și în alte localități din Basarabia, pentru a obține declarații despre presupusele abuzuri comise de Husarescu.

În acest timp, Husarescu funcționa încă în Serviciul de Siguranță, nefiind suspendat - *curios fapt!* - așa cum cereau uzanțele timpului pentru funcționarii superiori care făceau obiectul unei anchete.

În ceea ce privește dosarul de anchetă disciplinară din 1930 a lui Husarescu, de la învinuirile comune care apar în dosar, precum, citez: „*a abuzat de automobilele Inspectoratului... pentru interesele sale personale,*” „*a autorizat și permis să se facă diferite rețineri din salariile funcționarilor...*” „*a întrebuițat diferiți funcționari pentru serviciile sale particulare...*” se ajunge la altele de o gravitate extremă. Astfel, apar acuzații deosebite, dar insuficient documentate, precum, citez: „*și-a însușit sume însemnate de bani...*” „*Este reclamat la Ministerul Armatei - Marele Stat Major, că a lăsat nesupravegheat pe spionul Macovei Vladimir...*” sau foarte grava acuzație că ar fi sustras două broșuri conținând cifrurile folosite în comunicările cu caracter special.

De altfel, această ultimă acuzație - *niciodată dovedită* - avea să transpară și în presa timpului din România, dar chiar și în presa din Franța. Cel ce are răbdarea să parcurgă documentele acestui caz, inclusiv pe cele întocmite în 1930, își va pune desigur o întrebare firească: cine dăduse informații presei, în timp ce ancheta nu era încă finalizată? Se aflase oare „*pe surse,*” folosind un limbaj ceva mai actual? Trebuia oare ca acuzațiile să-l discrediteze numai pe Husarescu sau și instituția din care acesta făcea parte? Cine ar fi avut acest interes?

Husarescu, o biografie de excepție

⁴ Constantin Stere (1 iunie 1865 - 26 iunie 1936), om politic, jurist și scriitor român. În tinerețe, a făcut parte din mișcarea narodnicilor, iar ulterior a devenit militant activ pentru drepturile românilor din Basarabia. A fost al doilea președinte al Sfatului Țării din Basarabia (2 aprilie - 25 noiembrie 1918), iar pentru scurt timp, circa trei ani, a fost și rector al Universității din Iași. A fondat și condus revista ***Viața românească***, apărută la 1 martie 1906. Despre activitatea sa pentru cauza românismului în Basarabia și a grupului din care făcea parte, a se vedea volumul lui Vasile Pascu, ***Istoria modernă a românilor (1821-1918)***, București, Editura Clio Nova, 1996, p. 204-205.

Născut la 6 iulie 1876 în comuna Chitaiu Moldovenesc din Basarabia, Zaharia Husarescu a absolvit Facultatea de Drept, iar în 1903 a fost încadrat ca și comisar în Poliția portului Galați, funcționând apoi prin diferite localități de graniță. În timpul primului război mondial a condus serviciul de informații și contrainformații al poliției române, ținând în același timp legătura cu Armatele a IV-a, a VI-a și a IX-a ruse pe probleme de informații și contrainformații militare.

Chiar Husarescu în dosarul său de anchetă din 1930, făcea câteva mențiuni autobiografice. „În 1918 - scria el - am primit ordin să trec în Basarabia cu Diviziya a XIII-a română, la Bolgrad, apoi cu Diviziya a XI-a, la Cetatea Albă, unde am fost însărcinat în mod special și personal, să înființez Poliția și Siguranța românească... În 1919, am fost numit Prefect de poliție... În 1920 mi s-a încredințat conducerea și organizarea Inspectoratului General de Siguranță din toată Basarabia, fiind înaintat și numit Inspector General al acestei regiuni...”⁵

A fost cu siguranță un om eficient, de vreme ce a contribuit la arestarea a peste 200 de spioni ruși comuniști și trimiterea lor în fața Curții Martiale. Totodată, a contribuit în mod esențial la înființarea în anul 1924 a mai multor centre de informații în orașele Tiraspol, Odessa și Harkov. Tot el a fost cel care i-a descoperit și arestat pe membrii organizației comuniste de tineret din Chișinău condusă de Pavel Tcacenco și de Chirilov, precum și a organizației cunoscute sub numele conspirativ *Bundo*.

În 1930, în fața Comisiei de disciplină numită de guvern, Husarescu s-a apărut cu multă demnitate și argumentat. Nu va fi scos din cadrele permanente, dar se vor lua mai multe măsuri disciplinare. Va ataca în justiție hotărârea pronunțată de Comisie și va avea câștig de cauză în cea mai mare parte. Va demonstra că cele 19 acuzații erau nefondate și că aveau, de fapt, substrat politic. Așa cum am mai spus anterior, Husarescu se va pensiona, iar ulterior acestui moment, se va apropia de liberali, în mod deosebit de omul politic Gheorghe Tătărăscu.⁶ Din momentul pensionării, Husarescu va deveni însă „obiectiv de urmărire informativă,” dar intensificarea urmăririi sale se va produce abia după 23 august 1944. Prin experiența sa profesională, dar și ca depozitar al unor informații deosebite, Husarescu devenise probabil un potențial pericol pentru noile autorități urmând a fi arestat la momentul cel mai potrivit.

„Politicienii pătimiși” împotriva funcționarilor de carieră

⁵ SJMAN, *Fond citat*, dosar 161/1956, f. 48-49.

⁶ Gheorghe Tătărăscu (22 decembrie 1886 - 28 martie 1957), jurist, om politic, lider marcant al P.N.L., membru de onoare al Academiei Române din 22 iunie 1937. A fost vice-prim-ministru și ministru de externe în guvernul condus de dr. Petru Groza.

Acuzațiile aduse de Gheorghe Olărașu,⁷ inspector general în Ministerul de Interne, cel ce coordonase ancheta împotriva lui Husarescu, au fost luate în dezbateră de o Comisie de disciplină constituită prin hotărâre de guvern. Comisia, formată din 5 membri - printre care și Eugen Cristescu,⁸ viitorul șef al spionajului românesc din perioada guvernului Antonescu - era condusă de Nicolae Radovici, președintele Curții de Apel din București. În intervalul 30 august 1930 - 5 noiembrie 1930, această Comisie s-a reunit de 11 ori. Abia pe data de 5 noiembrie 1930 s-a luat hotărârea definitivă. „Comisia - scria în hotărâre - *avizează a se aplica D-lui Zaharia Husarescu, inspector regional la Inspectoratul Regional de Poliție Chișinău, pedeapsa excluderii din serviciu pe timp de șase luni cu pierderea salariului și mutare pe cale disciplinară.*”⁹

Pe tot timpul anchetei, Husarescu a fost supus unei presiuni media de neimaginat. Ziarele, în mod deosebit cele stipendiate de țărâniști, se întreceau în a-l denigra, deși încă împotriva lui nu se luase nici o hotărâre și nici una dintre cele 19 acuzații formulate nu a fost în final demonstrată.

„Numele trădătorului din Siguranță - titra grav, cu litere mari, nr. 129 din 29 mai 1930 al ziarului **Vocea Basarabiei** - este cunoscut guvernului. Agentul CEKEI (serviciul de informații al U.R.S.S. - n.a.), Ianovici, care a răpit pe generalul Kutepov, a fost la București. Frumusețea misterioasă care a furat cifrul secret român - se făcea referire la o rusoaică venită de la Paris, bănuită a fi spioană CEKA - a trăit la Chișinău, la Hotelul Londra. Suntem în ajunul unor noi divulgări.”¹⁰

Evident, ziarul aruncase doar o „bombă” de presă, care până la urmă se dovedise a fi doar o amărâtă de fumigenă. Zaharia Husarescu s-a apărat cu demnitate, atât împotriva hotărârii pronunțate de Comisie, pe care o va ataca în justiție, având în cele din urmă câștig de cauză,¹¹ cât și împotriva atacurilor nedemne și nefondate ale presei.

Husarescu nu va mai dori să se reîntoarcă în serviciu și, pentru că avea suficientă vechime în serviciu, se va pensiona. Cu regretul că, probabil la ordin politic, fusese denigrat, iar onoarea și probitatea sa îi fuseseră puse la îndoială. „Este regretabil că într-un asemenea serviciu de pură specialitate (Siguranța Statului - n.a.) - scria Husarescu în nota sa de apărare citită în fața Comisiei - *un serviciu cu atâtea subtilități, mai ales în Basarabia, ancheta s-a făcut de un organ superior străin cu totul de Siguranță...*”

⁷ SJMAN, **Fond citat**, dosar 161/1956, f. 5-17, 19-25.

⁸ Eugen Cristescu (3 aprilie 1895 - 12 iunie 1950), a fost șeful Serviciului Special de Informații al României în perioada 12 noiembrie 1940 - 23 august 1944. Se pare că, după ce a fost arestat de comuniști, ar fi murit în penitenciarul Văcărești.

⁹ SJMAN, **Fond citat**, dosar 161/1956, f. 26-40, f. 40-41.

¹⁰ *Ibidem*, f. 225-227.

¹¹ *Ibidem*, f. 160-161, f. 179, f. 192.

În aceeași notă, el mai scria, citez: „...sunt silit să arăt acte și fapte cari vor dovedi ușurința cu care s-a procedat cu scop de a-mi întuneca trecutul, cariera și viața mea, mergându-se până la acuzația de asasinat și bănuiele de trădare...”¹²

El reușește foarte bine să dea glas și gravității pericolului pe care îl reprezenta atunci - *fapt valabil și azi (n.a.)* - imixtiunea politicului în chestiuni de securitate națională, cu impact direct în ceea ce privește modul de exercitare al atribuțiilor de către funcționarii din Siguranța Statului. „Mă simt obligat deci - mai scria Husarescu în apărarea sa - *pentru stabilirea adevărului să arăt înaintea Onor. Comisiunii, sistemul inducerii în eroare care a sugrumat dreptatea în ochii acelor politicieni pătimiși, cărora noi, funcționarii de carieră, nu putem să le fim pe plac totdeauna...*”

Uzând de date concrete, ușor verificabile, Husarescu a demontat acuzație cu acuzație,¹³ arătând la final că reușise, în decursul carierei sale de ofițer de informații din Basarabia, să aducă în fața Curților Marțiale, dar și a unor instanțe civile de la Chișinău, Iași și Galați, un număr impresionant de acuzați, din care, spunea el, citez: „... un număr de peste 4.000 au fost condamnați.”

Zaharia Husarescu, obiectiv de urmărire informativă

O parte din afirmațiile pe care le făcuse Husarescu în apărarea sa, în 1930, în special cele care se refereau la comuniștii arestați, la spionii sovietici deconspirați sau la rețelele de informații pe care le constituise pe teritoriul U.R.S.S., vor cântări greu peste circa 20 de ani, când va fi arestat de comuniști. Însă importante informații despre Husarescu și activitatea lui au fost oferite Securității române și de către NKVD-ul sovietic, iar o altă parte au fost obținute din arhivele serviciilor secrete române ajunse pe mâna comuniștilor după 23 august 1944.

Însă la baza acuzațiilor împotriva lui Husarescu au stat - așa cum spuneam anterior -, în mod deosebit, informațiile din dosarul înaintat Comisiei Disciplinare a Ministerului de Interne, în 1930, de către inspectorul de poliție Gheorghe Olărașu.

În 1930, după terminarea anchetei, devenit om liber, eliberat de obligațiile de serviciu, dar și tânăr pensionar, Husarescu se va apropia de liberali și va fi șeful pazei omului politic liberal Gheorghe Tătărăscu. Din momentul trecerii sale în rezervă, a devenit însă și „*obiectiv de urmărire informativă.*”

¹² *Ibidem*, f. 46.

¹³ *Ibidem*, f. 45-79.

Fiecare nouă informație obținută despre el va fi notată meticulos de lucrătorii din Siguranță. De la cele mai banale evenimente, până la cele cu semnificație tragică

Astfel, citez: „*Duce o viață liniștită, primește rar vizite la domiciliu...*” sau „*A trecut de la confesiunea mozaică, la ortodoxism...*” ori „*A avut un fiu, locotenent de artilerie, care a murit pe frontul din Rusia, în 1941,*” sunt doar câteva din informațiile notate scrupulos în fișa sa personală de urmărire informativă.¹⁴

Casa, anturajul și activitatea sa vor fi intens monitorizate, mai ales după 23 august 1944. Un informator din anturajul său imediat nota, citez: „*Domnul Husarescu... actualmente apropiat al domnului Gheorghe Tătărăscu, a subliniat azi, 27 septembrie (1944 - n.a.), orele 8³⁴, într-un cerc de prieteni că fostul premier are intenția unei alipiri la partidul liberal de sub conducerea domnului Dinu Brătianu. În acest scop, dl. Gh. Tătărăscu, încearcă o seamă de contacte politice. De altfel, fricțiunile existente între partidele democratice liberale și țărăniște, subliniază domnul Husarescu, pot dăuna amintitelor partide și pot profita reușitei celorlalte ramuri politice...*”¹⁵ O parte dintre declarațiile care au stat la baza anchetei disciplinare pornite împotriva lui Husarescu în 1930 au fost obținute de Gheorghe Olărașu cu ajutorul a doi subalterni ai lui Husarescu, nemulțumiți de faptul că nu fuseseră promovați ierarhic, mai mult chiar, fuseseră sancționați de câteva ori pentru abateri disciplinare și le fusese diminuat salariul din dispoziția acestuia.

Unul dintre aceștia - *ce curios și implacabil este destinul!* - avea să-l „toarne” pe Husarescu pentru a doua oară, la Târgu-Mureș, atunci când acesta a fost anchetat de către Securitatea mureșeană și Procuratura Militară Principală Târgu-Mureș, pe baza acuzațiilor din 1930. Cel în cauză, fost comisar de Siguranță în anii '30, în Basarabia, și fost subordonat al lui Husarescu, trăia încă și era încarcerat în Penitenciarul din Făgăraș, împărtaşind aceeași soartă ingrată ca a majorității funcționarilor din aparatul de stat, ordine publică și siguranță, arestați de comuniști imediat după 1947.¹⁶

De menționat este și faptul că atât Olărașu, cât și soția sa, se aflau la momentul anchetării lui Husarescu de către comuniști, în penitenciarul Făgăraș. Olărașu, fostul anchetator din 1930, a fost un timp „coleg” de penitenciar cu Husarescu. De altfel, Gheorghe Olărașu avea să și moară în acel penitenciar, iar Husarescu să-i mai supraviețuiască încă câțiva ani.

¹⁴ *Ibidem*, f. 130.

¹⁵ *Ibidem*, f. 94.

¹⁶ Este vorba despre fostul comisar Grigore Costescu. Date despre activitatea și anchetarea sa, precum și cele declarate de acesta împotriva lui Zaharia Husarescu, se pot obține prin consultarea fondului citat, dosarele 78-80/1956.